

3 1761 088197

LU

K7525nek

Кобильанс'ка, Ол'га
Некультурна.

Title transliterated:

Nekul'turna



Ціна 30 сот



ОЛЬГА КОБИЛЯНЬСКА.

НЕКУЛЬТУРНА

НОВЕЛЯ.



Галицька накладня
Якова Оренштайна в Коломиї.

В оправі коштує 50 сот.

ГАЛИЦЬКА НАКЛАДНЯ
ЯКОВА ОРЕНШТАЙНА В КОЛОМІЇ.

Найдешевшим і найкористнішим
є одна книжка (томик)

• | „Загальної бібліотеки“ | •

Кожний є в стані за малі гроші набувати собі сі прехороші томики і в сей спосіб покласти основу все вартісної домашньої бібліотеки.

В „Загальній бібліотеці“

друкують ся найзнаменитші твори найліпших і найкрасших писателів всіх націй.

Значнійший обєм, великий друк, отже для кожного ока виразний і здоровий, добрий папір формату великої вісімки суть додатними сторонами видавництва.

Деяки книжки



суть ілюстровані



і з вартісними літературними замітками,
об'ясненнями і вступом.

Kobilyans'ka Olga

ОЛЬГА КОБИЛЯНСЬКА.

НЕКУЛЬТУРНА.

Nekul'turna

Новеля.



Галицька Накладня
Якова Оренштайна в Коломиї.

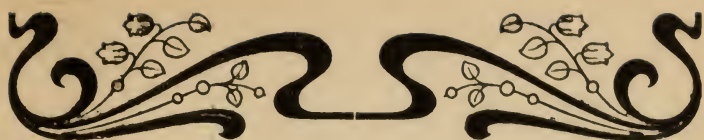
LU
K7525nek

Donated by
THE UKRAINIAN BRANCH No. 360
CANADIAN LEGION B. E. S. L.
Toronto, Ontario

583049

5. 5. 54

З друкарні А. В. Кисілевського і Ски.



„Магура“ називала ся тота гора, під котрою стояла єї хата.

І була обросла від стіп до шпилю густо смереками. Велика сила єї зеленї, що чинила єї похмурою, і єї стрімкість зберігали єї від відвідин лїтних гостей. Стояла в будні дні, як і в сьвято сама, прислухувала ся одно-стайному шумови власних смerek, або, оглядаючи верхи иньших сусїдних гір, задумувала ся над своїм найблизшим сусїдом...

„Рунг“ було єму на імя.

Дїлив ся від неї вузкою долиною, котра зберігала потїк.

Був гарний велит, високий і широкий. З сторони північної був оброслий молодим лїсом і піднімав ся лагідно в-гору. Зі сторони західної, де стояв коло Магури, був стрімкий як она, і як она пристроений тут в самі старі, густо виростаючі смereки.

Здавало ся, що Рунг і Магура роздїлені на віки. В долині, що їх розлучала, лежало

множество острого каменя, а сам потік, зростаючий жадібно при кожній сильнійшій зливі, любуючи ся стрімкими зеленими, стінами Рунга і Магури, обприскував їх холодними своїми перлами, мов пригадував, що не згубив ся, що є і буде, і буде їх вічно ділити!

Літними днями около полудня, саме коли сонце розпікало ся, а небо розпливало ся ніжною синявою, піднимали ся з глибини Рунгового ліса один або два яструби і, поплавши над єго шпилем дрімливим летом, тонули в темно зелених лісах Магури...

Задержуючи ся на густім гилю єї смерек тут і там, кликали далеко чутними голосами, що они з Рунга, а она, ловлячи їх звуки, забирала їх в себе, а опісля шуміла щось далеко чутним шумом...

Коли сонце сходило, була єї до него звернена стіна облита золотим сьвітлом. Всі смереки, котрими була одягнена, купали ся в нїм і, так перенята тим блеском, сьміяла ся до него.

І він лиснів, але з холоду.

Звернена до неї єго стіна, спадиста, гордо прибрана в сосни з землі до верха, була майже понурою. Прозорі холодні краплі роси стояли на галузю сосон, а єго земля покривала ся мов срібною густою сїткою—росою.

Біжучий між ними потік тиснув ся до Магури, щоб ogrіти ся, але розігрітий звертав ся під холодну стіну Рунга, хоч лиш на те, щоб, охолонувши, скрутити ся знов під Магуру.

Чи Рунга не досягали струї ранішнього сьвітла і она сама кидала на него тїнь? Десь не десь доходили і до него поодинокі проміні сонця. Тонучи скісними, прозоро-барвними струями між єго дерева, розгрівали єго холодну зелену глибїнь.

Де стіни обоїх звертали ся вже до полудня, де спадали лагідно і майже злучали ся, купали ся вже обоє в сонцю.

Тут вирогала поміж їх камінем висока пишна арніка, що звертає ся все до сонця мов соняшник. Буяли тонкі, блідо-лїлїєві дзвінки і рожеваві бодаки.

Вода змагала ся холодити воздух, але він, розігрітий раз і напоєний живичним запахом дерев, ogrів єї і она, обезсилена до м'яккости, розсипувала ся вже лагідно і майже нечутно по каміню та перемінювала ся незамітно в миготяче золото...

Густий старий лїс розкинув ся тут, а Рунг і Магура, поборені красою своєю зваїмно, схилили ся і потонули в єго темну глибїнь...

Відгомін голосного лоскоту розбиваного в долині циганами каміня летїв шаленим ле-

том на вздогін за ним; але поважний шум старого ліса відпер єго.

Там був їх рай...

.

Саме тут заходила гуцулка Параска красти дрова.

Знала тут ріжні сховки і могла би була сховати ся, коли би за нею слідив хто, але що ніхто не слідив, то вона збирала і ломила в супокою сухе галузе, була певна своєї здобичі і не квапила ся ніколи до дому. Узбравши дров, сідала на який небудь камінь, набивала люльку і курила, спочиваючи. Так пересиджувала і годину. Задумавши ся над чим небудь, сама не знала, як час минав. Почутя самоти не знала. Округ неї, правда, тихо, але та тишина не така, як в її хаті; тут мов жива. Перед нею, ні, майже в її ногах біжить потік; десь над її головою високо на смереці шолопає ся блискавкою вивірка, з ліса проносить ся від часу до часу якийсь урваний звук яструба, в воздуху уганяють ся мухи, мотилі, Бог знає що за комашня, а богата зелень гірських стін займає в неї очі і випиває почутє самоти. Часом добачить, як між дрібним білим камінем перетягне ся шовкова чорно-золотиста гадина і, задивившись на неї, не ворухне ся, поки на останку сплю-

не. Таке дрібоньке, а таке погане! гірше голодного вовка...

Між Рунгом і Магурою она дома. Тут навіть і побалакати було з ким. Тут між їх стінами товкли цигани каміне. Своїми чорними, жилавими руками розбивали гостре каміне від холодного поранку аж до сховку сонця. Старий циган, циганка і хлопець. Розжили ся тут мов дома. Недалеко них горів огонь; в ясних днях губила ся барва полуміни в сяєві сонця і лише сивий дим свідчив, що она палахкотіла, зростаючи жадібно в гору — і тут варили свою їду.

Заходячи в ліс або вертаючи з него з дровами, мусіла іти попри них. Сідала коло них, а що запалювала тут звичайно свою люльку, поділивши ся нераз своїм тютюном із ними, то розмова ішла їм дуже легко. Знали найменшу подробицю з її життя, а она з їх. Они що року літом товкли тут каміне, майже лиш з того удержували ся, а она що року кожною порою ходила поміж Рунга і Магуру.

— Ви знов у ліс, Параско? — сликне нераз чорний циган і блисне на неї своїми очима зпід капелюха. — Кого шукаєте?

А она сьміє ся. — Золото! — каже.

— Золото? Не золотого?

— Ба, золотого, золотого! Я й забула, бадіко — і розсьміє ся ще більше.

— Адїт, — каже він — ще скажить ся нам гуцулка — і сплюнувши, ніби заклене жіночу вдачу, що від неї супокій мов від чорта утікає.

— Мовчи, мой! — обзиває ся его жінка, страшна як чарівниця, з розпатланим волосем, огняними очима, а на грудях розчіпленою сорочкою. — Она, сарака, далі згорбить ся від того золота, що его двигає майже не щодня на плечах, щоби було чим запалити.

— То най собі приведе золотого і він буде за ню носити! Не ліпше, Параско?

— Поломив би він ноги свої, заким би прийшов до моєї хати! — ніби закліяла Параска і вже сідає коло циганської родини.

— Так? А ще передвчера казали ви, що як би трафив ся вам який чоловік, то взяли би его зараз до хати... чи не так?

— Та відтак! Казала — не збрехала! — відрізує она.

— І який же мав би він бути? Може такий, як я? — жартує циган весело.

— Ігі!... поганий циганиско! — і сплюнула.

Цигани зареготали ся.

— То який, Парасочко?

— Відчепіть ся від мене, або я судільниця? Який буде, такий най буде; не мені об тім розсуджувати; мовчіть!

Закуривши люльку, спирає ся кокетливо о назбиране галузе, пакає і жде на циганські вигадки.

Мала сорок і кілька років і була вдовоцею. З лиця чорнява, ще майже гарна, була сама тонка, майже ніжно збудована, жива, спритна; здавала ся далеко молодшою, а по її дрібних руках не був би ніхто надіяв ся мужеської сили. Про ту силу любила дуже говорити.

-- Тепер вже она в мене нидіє, — розповідала раз о ній, — але як я була молодша!... Бувало підойму корець кукурудзів і дзвенькну на коня, що єму аж хребет зігне ся! Або назбираю в лісі дров, навалю на себе, що мені зпід них лиш ноги видко і не йду а біжу до дому. Тут гепну ними до землі, що хата задуднить; маю на чотири неділі чим палити! Люди дивують ся, а я сьмію ся. Вірите, чи ні? Або які я стоги складала... гей, гей! — І люблює ся сама, а її незвичайно живі, мудрі очи запалюють ся мов з внутрішнього огню і ціле її обличчє молодніє. — Ну, але тепер я вже ослабаю, вже скінчило ся!

Сего не каже она сумно. Не каже якимсь плаксивим, співчутя вимагаючим голосом, ли-

ше поважно, задумчиво, Був початок, то буде і кінець, а — жаль — нехай его вітри рознесуть!

— У кого складали ви стоги? — питає циган.

— У кого наймала ся? У покійного пана Куби, у тата теперішнього молодого пана, що має одну гору за рікою — не знаєте его?

— Знаємо. Волох! Се той, що купував людям пиво, коли хотів, аби его вибрали на бурмістра, і говорив людям, що він їх брат.

— Брат? — спитала, прижмурюючи очи. — А чому тепер не брат, коли вибрали другого? Ой, поганий він, не такий, як его батько; вдав ся в маму, ба таки і каже, що Волох. Она з Молдави, тато его говорив до нас по руски. Ей, добре було ще тогди, як жив его тато і мав ще маєток! У него складала я стоги в горах!

А по хвилі живої задуми говорила дальше:

— Бувало, коло других стогів по два люда, а я коло свого сама. Вірите, чи ні? Сама складаю, сама утовчую его і виробляю широкі та пишні такі, як хати. Пан Куба лиш зайде з боку, стане тай дивить ся. З годину дивить ся. Як видить, що я вже дуже зморю ся, тогди приступить і подасть тютюн: — Закури собі, Параско, ти в мене найліпша робітниця!

— А ви, Параско ?

— Я сїдаю під стїг, сьмію ся і курю!

— Ей Параско, Параско...

Она дивить ся хвильку на цигана і грозить єму головою та очима.

Ей бадіко, бадіко! не з такого я роду!— і сплунувши, встає і йде з своїм тягаром до своєї хати...

Єї хата — звичайна хата селянська з припою, коло вікон оббілена. Коло хати город, а в городі всячина. Овочеві дерева, огородовина, соняшники, цвїти, васильок, а жовтих звоздиків цілі дві грядки. Сильний їх запах аж морочить. Она сама. В неї ніколи дїтий не було; она любує ся кожною квіткою з окрема.

— Я люблю, щоби так всего було, се весело так! — говорить, коли хто подивляє єї город. А хоть і в нїм нічого особлившого нема, їй він немов рай. В недїлю по обіді лягає під грушку. Коло неї пес, кіт, двоє-троє курят, і так лежить і курить або спить. Товариства не шукає; говорити нї з сим нї з тим не любить; до сусїдів лиш дуже рідко заходить, а коли зайде, то обгляне ся вперед добре, заким де усяде, або що в рот возьме.

— Параска дуже джінгаш!*) — говорять

*) делїкатна, вражлива — по волоски.

мов уражено сусіди Волохи. — Роздивлює ся мов пані, як прийде в хату; най ліпше в себе розгляне ся, там скорше найде щось погане, як в нас!

Але їй то байдуже. Она бридить ся чогось, хоть н. пр. в волоских хатах дуже чисто — і не таїть того.

Збирають ся єї чим угостити, она вже на порозі. — Забула курята загнати на подвірє — вимовляє ся — що пропаде яке. — І спішить до дому.

— От, коли-б у вас яка дитинка — скаже до неї сусідка, — то вам би веселійше було.

— Може би і було ще веселійше! — відказує она — але як би мало бути яке погане... ей Боже! ні, поганих або нечистих і на очи не хочу видіти!

— Але так вам сумно...

— Мені не сумно.

І она говорить правду. Її ніколи не сумно. Навіть в зимі, де сама по тижневи сидить і людини не бачить, — їй не сумно. Сидить, пряде, курить, говорить до кота, до собачки, до своїх пещених курий, сьміє ся до них, ворожить в карти, в кукурудзи, і їй не сумно. Вечерами, як сніг бе до дрібних вікон єї хатини, вітер гомонить беззвучним голосом своїм, она сидить, скуливши ся коло печі,

з люлькою в роті і слухає чогось. Сильний шум валить воздухом. Валить з Рунга і Магури, як хмари птахів, а вітер розносить його. Рунг і Магура погнівали ся... їй не страшно. Запукає хто до дверей, она й не ворухне ся з місця.

— Хто там? — питає рівним сьміливим голосом — і не отворить, доки не дізнасть ся докладно, хто і чого прийшов. Їй лиш лінка встати з вигідного теплого місця, — але щоб лякала ся чого, то ні.

Думка — то в неї — сон.

Все, що видумає, толкує собі: — Се дав Бог мені такий сон...

В неї є і сестра. Старша від неї, Текля, гарна, як она, так само бездїтна вдовиця, як она, але она єї не любить. Они і не мешкають разом. Від чясу, як Текля старала ся відбити від неї Малининого сина, она стратила для неї серце.

Впрочім она...

Зажартує до неї хто небуть з чоловіків або з парубків, она вже зараз бере ся до его ременя і шукає за мошенкою за тютюном... безлична!

Кілько разів давав їй пан Куба тютюн — гей-гей! де би она була зайшла, як би була хотїла!... але в неї було лице...

В єї хаті непорядок і убожество.

Довга дубова лавиця, з почорнілих дошок збите ліжко, такий самий стіл, груба неповоротна скриня, — на жердці недбало завішені річи — і то майже все. За те стіни майже повні. Барвні малюнки, яскраві папері, стяжки, дерев'яні хрестики, горнятка, засохлі цвіти, а в вікні понсові цвітучі цвіти, що тиснуть ся надармо до замарганого шкла по дрібку сонця.

Між всім тим і завсїгди оживлена — она. Сидить і або пряде, а як ні, то вирізує з дерева що небудь. Хрести, ложки, мисочки або що небудь иньше дрібне, що їй на думку прийде.

— Хто вас вивчив таке робити? — питали її раз.

— Хто! — каже здивована. — Сама з себе! Так сидіти — не вдам. Як возьму дерево в руки, оно вже і само виправить ся.

Одного разу схоронила ся в неї одна пані перед дощем. Побачивши, що она пряде гарно, і дізнавши ся, що она переберає і для других прясти, — приносила їй вже відтак роботу і заплату сама до дому. Від часу до часу дарувала їй тютюну, завваживши, що се приводило її в дуже балакливий настрій. Гуцулка привязала ся до неї мов дитина, а коли її одного разу не було довший час дома і она побачила її відтак несподівано на до-

розі, з превеликої утіхи поцілувала її, на велике здурованє пані, в самі уста!

— Аж мені полекшало, що побачила вас знов! — говорила утішно. — Прийдіть до мене на вишні. Саме тепер зрілі — запрошувала щиро паню.

— А принести вам і тютюну? Чи ви може вже перестали курити? — питала ніби поважно пані...

— Ой де перестала! — відповіла она майже з переляком — ще більше злюбила!

— Так? Ну, то я прийду і принесу вам пачку, а ви приладьте велику китицю жовтих звоздиків... вже десь розцвили ся у вас!...

— Ще і як! — хвалить ся — такі великі в них головки і пишні... що — ей Боже!

Другого дня по обіді вертала пані з проходу і вступила до неї. Застала її, як шила. Слухала її балаканки, а відтак спитала:

— Чому я в вас ніколи не бачу вишиваної сорочки, Параско? В гуцулок прецінь завсїгда біле вишиване.

Она змішала ся трохи.

— Та десь там є — відповіла і поглянула по хаті, таким поглядом, що з него виділо ся відразу, що „нема.“ Відтак додала усміхнувши ся: — Аж тепер я вас оббрехала! В мене нема писаних сорочок! не люблю вишивати — тай так. І за дівчини не

робила я сего ніколи. Бувало виперу файно, щоб біліла як сніг, і так вбираю. Жіночих робіт я не любила і, таки скажу по правді, не люблю і тепер. Вірите, чи ні? — Вигляд її хати свідчив о правді її слів.

— А що-ж ви таке любили? — питає пані.

— А що! челядиньські, мужескі роботи. Треба граблі зробити, — зроблю, треба дров врубати, — врубаю. Піти з кіньми до коваля, — піду. Коновку збити, — зібю! Кілько разів ловила я коні у пана Куби на полонині — гей, гей!...

А відтак розсьміяла ся весело.

— Чому ви сьмієте ся?

— Бо згадала, як нераз бувало. Я заводи кумедию! — Її очи розпалювали ся, мінили ся, молодніла під очима або лучше сказати: не перестала бути молодою.

— Хлопцям голову завертала — не так?

Кутики її уст здрігнули ся свавільно. — „Та дуріли!“ — відповіла і тими словами оповіла одну часть своєї історії.

Якою гарною мусіла она бути! І не лише лицем, що свідчило ще тепер о колишній майже інтелігентній, між тим простим народом незвичайної красі; але ще якоюсь иньшою, внутрішною красою, повною дикого, невиробленого артизму і вічної молодости,

що пробивали ся ще до тепер однаково сильно в кождім її слові, в погляді її мудрих блискучих очий, в кождім руху її стрункої постаті, а найбільше в живих рухах її голови, що все прибрана кокетливо в червоно-квітчасту хустку, приковувала несвідомо погляд до себе. Не мала ні крихти в собі з тої грубости, що пятнує ся словом „мужицтво,“ з котрим ніяк не може ані погодити ся, ані зілляти ся тонке чувство.

— Завертала! — повторила пані — а на остатку вийшла за старого, за вдівця. — Не так, Параско? Ваш чоловік був вдовець?

Она подивила ся проникливо на паню.

— Та відтак! Вдовець не чоловік? Ну — додала в кінци — вийшла, але така була вже воля Божа і судільниць!

— А ваша ні? — подразнила її пані.

— Або я знаю? От зійшли ся з противних сторін сьвіта, щоби таки тутки побрати ся. Він чоловік сороклітний і я тогди дев'ять-найцятьлітна дівчина. Мала щастє, тай вже. Єго не кождий має, иньше то таке безщасне, що обходи єго здалека, щоб не перейшло на тебе. В мене оно було, змалку було вже.

— Про ваше щастє ви мені ніколи не говорили, Параско, — каже пані, усміхаючись.

— Не розказувала, бо не питали.

— Ну, то закурить собі, а руки най спічнуть трохи. Я буду слухати...

— Говорити не велике діло! — відповіла байдужно, а відтак набила свою коротку люльку, пакала довший час мовчки, заким тютюн не запалив ся і стала оповідати. Жила від девятого року свого життя у своєї нанашки. Наймала ся в своїм селі і на службу, а що роботи не бояла ся ніколи, було їй всюди добре. В пятьнайцятім році „поховала“ родичів. Єї батько був великий майстер — будував церкви — а цілий єї рід славний. Два сини одного єї вуйка були таки дуже славні. Файні були оба і все разом держали ся. Оба витесували з дерева скрипки, сідла, боклаги; а одного разу пішли оба в ліс рубати дерево; дерево зломило ся і убило обох. Убило на місци. Їх і поховали разом в одну яму... А один знов, вуйкового сина син, Андрій єму на імя, і она єму тітка, — той вже найславнійший зі всіх. Дещо з того, що він витесував, забрав цісарський син. З такого роду она і не з буковиньский гуцулів.

— Одної днини — оповідала — казала мені нанашка, аби в велике пущене — саме з неділі на понеділок — покласти всі тоті річи, що носить ся того дня, т. є. в неділю — під подушку, і що той, що Богом суджений, прийде в сні.

Я так зробила.

Все, що мала, носила того дня на собі, уклала під подушку і лягла спати.

І сніло ся мені.

Снить ся мені, що іду на гору з бесагами; в бесагах сіно. Іду високою горою в траві по пояс в ліс, а ліс сухий. Висохлий такий до найменшої галузки, аж порудів. Смутно так, тихо... Роздивлюю ся, — а передо мною взяла ся звідкись брама. З неї виходить чоловік, ні старий, ні молодий, і несе місяць в руках, викручує ним. Став перед мною і поклав мені руки на голову тай каже: „Дитино моя! яку гадку маєш, таку май. Будеш іти сім миль і сім годин і найдеш свого судженого!“ Тай щез! — Се сніло ся мені. І минув собі час. Я не сиділа. Робила і служила, гарувала, бо була сила. Гей, що за сила була в мене! — Жию собі... що мені за біда? Лиш на однім місци не могла довго бути. Все мене кудись тягне; все я десь-би ішла; до Буковини заманило мене іти. А-якже, до Буковини на роботу, до сіна. Літом прошу сестру Теклю іти туди зо мною — она не хоче. Найме ся де небудь і там вже чипить, мов приросла. Але я все мала на думці іти до Буковини, так присудили вже мені судільниці.

Тай пішла.

На силу намовила сестру тай пішла з другими гуцулами на покоси до Вижниці, до Іспаса. Туди приїхав Гаврісан з тутейших гір, з Брязої, заможний Волох, газда, що надзирає над граждами і полонинами пана Куби, і гай — намовляти нас всіх, кілько нас там було, до роботи до панського сіна, до Буковини, до Брязої. Підо мною горить земля, щоб іти. Одні кажуть, що підуть, другі, що не підуть, треті міркують, сестра моя не хоче. А я... ей Боже! ішла би таки, як стою — вірите чи ні?

Звернув ся Гаврісан до мене, тай змірив мене від голови до ніг.

— А ти, мой?

— Піду! — кажу.

— Добре!

Всі, що згодили ся їхати з ним, — поїхали таки зараз другого дня, а що ні, вернули до дому. Сестра моя вернула з ними, але пізнійше злюбила тут.

Робимо ми коло сіна далеко в горах, косимо, громадимо, складаємо, дехто копиці, дехто стоги; тут складала я сама стоги, що Гаврісан рот роззявлював! Коло других стогів по два люда, — я коло свого сама. Гей, що була я жвава! Сонце пече, землю розтопити хоче... очий годі на небо звернути, так бє з него спека, а в мене руки не вянуть.

Кров з твари туй-туй трисне, так розгріваюся, але не перестаю, доки не скінчу. Пан Куба над'їде, — все верхом приходив — пустить коня пасти, а сам розкинеся край ліса, або на землю під який стіг в холод, кине капелюх з голови тай дивить ся на мене. Коло нікого не стояв він так довго, як коло мене! Відтак витягне свій тютюн, подасть і, „закури собі, Параско!“

Я курю — тай балакаємо. Він питає, а я відповідаю. Добрий був пан, він любив, як я сьміяла ся!

По роботі хочемо назад до дому вертати, ба, їдемо вже. Велика фіра, набита нашими людьми, — я з ними. Пустили ся в дорогу, сьпіваємо. Аж тут жене хтось за нами на кони. Гаврісан!

— Параска най лишить ся! — кричить. — Параска назад! Пан казав...

Мусіли стати.

— Іди реготати ся! — дюгнув мене один парубок, що все сунув ся коло мене сидіти, — коли я рішила ся лишити ся в паньских граждах.

— Заздрість тобі? — кажу єму тай розсьмію ся, а всі за мною. Мабуть тріс зі злости, нім заїхав до дому.

І добре було мені тут в Гаврісана.

Роботу собі свою робю, весело мені, весело... ей Боже!

— В тобі жура не любить ся -- каже мені Гаврісан.

— А я в неї і не найму ся — кажу єму. — Не вмю в тугу грати... І не навчила ся до сьогоднішньої днини — вірите, чи ні? — —

Хто би не вірив!

З її оживлених темних очий бє безжурність, з кожного руху, з інтонації голосу сила непригнетеного житя, гумору, а zarazом — дитиняча наївність!

— Сама з себе веселю. Нічо не дошкулює мені... мощна-м, гори розсаджувала би, — а тепер... Але й тепер я не дам ся! Хоть мої руки тепер не ті, що були, але й тепер як би хто прийшов... ну, най би прийшов! — Она підняла бистрим рухом стиснений дрібний кулак і погрозила ним.

— Ова, Параско! хтось би вашого кулака дуже бояв ся! — закинула пані.

— Бояв ся, не бояв ся, але я не бояла би ся! Мій кулак знали всі добре за-молоду, тай і в Гаврісана. Ніхто не міг єго в мене отворити; і по два люда пробувають і не можуть. Жаден парубок, жаден чоловік; я все за перстїнь закладала ся.

Один молодий чабан, Волох, файний,

моцний гаргат,*) напосїв ся був отворити в мене кулак — за перстїнь. Дурїв — додала знизеним голосом, усьміхаючи ся свавільно, тай сплюнула. „Отвориш ти єго в мене тогди, як курка запіє“ — кажү єму : а він лиш сказав : „гай-гай!“ і більше нічо.

Трафіло ся відтак, що я носила сіль до стини. Мабуть знаєте, що то „стина“? Чабанїя, де люди літують з вівцями, де їх доять і вурду і бриндзю робляуь. Збита з дощок колиба на якій небудь горі на пасовиску. Збігаю я вже з гори — сама одна, навкруги ліси, трави аж давлять... збігаю та сьпіваю собі голосно... Нараз чую : надлітає луна, голосна... і тягне „у - - - х!!“

Дивлю ся на противну гору, де під лісом безмежна левада, на ній біліє ся товар, пасе ся, — а зпоміж него збігає ніби куля молодий чабаниско... Довге чорне волося телїпає ся єму коло шиї по плечах...

Пізнав мене. Ревнув, вибачте за слово, не до вас мовлячи, як бугай — ну, здурїв...

Я помахала до него кулаками тай в ноги.

— Біжи, гадаю собі, здогониш ти мене, як поскакаєш головою за мною. А він таки збіг! Я спрятала ся за смереки, пукаю зо сьміху!

*) паробок.

Він станув тай роздивлює ся, як той вовк голодний.

— Ігі! — крикну я нараз тай виходжу з за деревини. „Сліпаку — я тут!“ Він кинув ся до мене — істинний вовк.

— Тепер ти отвориш кулак — каже він, і дивить ся, як нечистий. Іскри сиплять ся сму з очий, в твари сам мінить ся.

— Не отворю — кажу.

— Отвориш!

— Не отворю!

— Будем видіти!

— Будем...

Він кинув ся як бішений на мене і відразу роздер на грудях сорочку. „Будем видіти!“ сопить, „хто запіє як кура,“ і валить до землі.

Тогди я... не дай Боже!... „мой, мой, мой!“ зойкнула лише і стала бороти ся. Боролася на смерть!!

Що він потний, розбішений, змагає ся звалити, а що я не даю ся!...

„Запієш ти, запієш!“ стогне і хапає за гортанку, щоб кинути до землі.

— Запієш ти! — я єму і як загну зубами в єго руку — аж заскавулів!

Заскавулів, а я зірвала ся на ноги тай до него!

Він до мене... аж страшний; відай вбити хотів, — але я не ждала і в лице йому геп! і вже не бою ся більше.

— Видиш, кулак? Видиш? — реву. — А зуби видиш? Як котюга пірву тебе, заїм, розшарпаю. мой, мой, мой!

А сама так і підійшла близько і дивлюся на него, а з лютости — гину!...

Він стояв блідий як смерть без капелюха, що злетів йому з голови, і мовчав.

— Розбійнику, — кажу йому і махаю обома кулаками, — ти гадаєш, я з такого роду?

Ігі на тебе! Сплюнула і пішла.

Тогди він підняв капелюх з землі і вернув на гору. Я вже далеко була, далеко вже на хребті другої гори, як він заграв в трембіту. Сумно грав він тогди. А відтак пізнійше розказував Гаврісанови, що плакав...

Такі були в мене отсі кулаки.

— І ви не бояли ся, Параско?

Она глянула на питаючу ще розпаленими очима. — Чого? — питала. — Нехай отсе боїть ся? — кликнула і вхопила бурливим рухом мале песятко, що спало скулене недалеко неї, і притиснула его пристрасно до себе. — Отсе, коли я стеремкочу на него, як мені за багато дзявкотить; а не — я! —

І розсміяла са вже мягким сьміхом. — Хто би був дурний бояти ся!...

* * *

У Гаврісана була я до товару.

В мене коні та воли, а хатна робота мені байка.

Не довго потім, як я боролася з чабаном, післав пан Куба звідси, з міста по мене. нехай прийду до него сюди до дому служити, наказував.

Я не хотіла.

Я не наймичка до міста, — кажу — а зарібниця. Піду, звідки-м прийшла. Дороги мені не страшно.

— Нехай прийде — каже — Параска сюди! Тут в мене є вдовець з єї краю, наймит — газда, Юрій, що єї засватає, і будуть разом в мене служити! —

— Най сватає, кого хоче — кажу. — Не піду.

І не пішлам.

Він знов прислав.

— Ні, — кажу — не піду. Або я що, аби ішла до него? Сьвіта не маю?

І з тим вже супокій. Вже анї не посиляють, анї не питають. А мені добре. Дні злітають мені як птахи. Жури не знаю. Вже

що — а щастя дав мені Бог! Смуток відвернули судільниці від мене — і як кажуть — кого полюбили, душу золотом позолотили — щаслива!

— Сама з себе! — докінчила пані мов до себе...

— Або я знаю? Щаслива!

— Параско, коли ти заплачеш? — питає нераз Гаврісан і лиш киває головою.

— Як сухий дощ стане падати — кажу — а поки що дайте на тютюн!

А він засьміє ся — дасть. Добрий був Гаврісан, була бим пішла за него, але мав уже жінку. Носила ся в хустці і спідниці, а газдиня була така, щораз! Всяку роботу знає, а за часом банує як за дитиною.

— Заплаче — каже Гаврісаниха — як засватає ся з бідою!

— За парубків не йшла, — кажу — що сватало їх мене, і бідних і богачів, з п'ять-найцять! — а за біду-б я йшла? Гей, гей, не з'їсть она мене!

— Видко, тобі жите сонце.

— Ну — кажу — сонце не сонце, але і не смуток. Раз снить ся мені сон. Сиджу десь ніби під якоють хатою і пряду білу куделю. Куделя біла як сніг, а нитка з неї вже срібна, а клубок ниток то вже срібло, якого й не бачила ніколи. Пряду. Нараз приходить

якась жидівка і сипле мені в полу повно булок. Се снило ся мені. А тепер слухайте. Тої самої ночі з п'ятниці на суботу снить Юрій у пана Куби в місті, що я прийшла до него і дала єму одну булку, а одну затримала собі. Ну, вірите ви отсе, чи ні? Тогди напер ся він іти конче по мене. Так вже єму судільниці заподіяли.

Пан Куба вже єму розповідав за мене.

Казав: „Возмеш її за жінку, буду тебе до віку тримати; дівка як блискавиця, буде вам добре в мене.“ Иньшим разом клепав єму знов голову: „Возьми Параску, бо вхопить її тобі другий зпід носа, як яструб курку!“

І він вибрав ся.

Забрав з собою одного товариша, що вже був перед тим у Гаврісана та знав і мене, і прийшли до нас до Гаврісана, до Брязої..

Я була саме тогди на горі в колибі. Пораю ся там з якоюсь роботою. Приходить єго товариш — він сам лишив ся у Гаврісана в селі — станув на долині і загремів: „Параско, ге-й!“ аж луна прокинула ся лісом.

— Гей! — кличу назад.

— Ходи ста!

— Чого вам мене?

— Дай вогню до люльки!

— А ваш креміль де?

— Загубив...

— А мій в воду упав!

Він закликав на долині, а я розсміялася.

— Не йдеш?

— Вам вогню треба?

— Подаш в хаті. По тебе Юрій прийшов. Махай, чарівнице!

— Зачарувало-б тобі язик за твою новину! — гадаю собі тай з тим і стуманіла. — Прийшов! Що з того має бути?

Відтак не знала, як збігла в долину.

Знаю лиш того, що загубила свою люльку, що мені її сам пан Куба дарував — так мені щось сьвіт завернуло. Встидно мені так, що — ей Боже! Ну, але йду. Входжу в хату, а він сидить, де лавки звязують ся! Як я то увиділа, по мені мороз пробіг. Се бо так, що як парубок хоче конче дівку взяти, то дивиться, аби — як увійде в хату — усїв як найборше, де лавки споюють ся; тогди єму її вже ніхто не відобє. Тогди я по хаті ходила, як по коліна в землі.

І не виджу, який він. Чи старий, чи молодий, чи фаний, чи поганий! Щось мені очи заступило... чудно мені так — смерть...

А він їсть мене очима. І напер ся він, щоб я з ним ішла. Іти, тай іти, тай іти! Вже і з Гаврісаном говорив і з Гаврісанихою, вже розревів ся в граждах і волох-чабаниско, що

з ним була ся, вже всім він сам сказав, що по мене прийшов, лише жде, щоб я йшла.

І пішла я — вірите, чи ні?

— І на яке ти йдеш? — питає Гаврісаниха.

— На боже — кажу їй.

— Ходить, як година по людях! — каже Гаврісан, що не радо пускав мене від себе. — То тут, то там, не загріває місця нігде!

— Загрію місце там, де мені захоче ся, кому що до мене? — кажу.

— А як трафиш зле?

— Не трафлю зле. Голови в бесагах не ношу, щоб не знала, що роблю. Не злюблю, верну назад.

— Вже ліпше брати Ілію (чабаниска того)! — сварить Гаврісаниха. — Хоть парубок як медвідь тай здатний до всего, а то — бойко!

— Або я йду за него? — кажу їй — От — іду!

Гаврісан сплюнув. — Тьфу! — каже дівка здуріла.

— І не страшно тобі, мой?

— Чого? Сьвіт Божий, а не єго.

Не страшно мені. Чому не йти? гадаю собі. Піду тай подивлю ся на дуляну*), і так ще там не була. Там сидить пан Куба. Може дасть другу люльку; а тютюну певно що дасть! А у него не лишу ся, як не схочу. А

він що хвиля питає: „Ідеш вже, Параско? Ходи, роботу покинув“.

І пішли ми.

Я минали ми гору, де пасли ся вівці па-на Куби тай Гаврісана, грав чабаниско в трембігу. Грав таку тугу, що — ей Боже! Дивлю ся на гору — і не забуду єго.

Стоїть медведиско з чорним патлатим волосем своїм — округ него вівці білі і чорні дрібніють з трави... стоїть сам один тай плаче в трембіту... Грав, доки нас видів — а як зійшли з єго очий — як погнав голосом по-через гори „у-х!...“ аж в серцю відбило са. Тільки і виділа я єго.

— Що се? — питає Юрій тай дивить ся боком.

— Се чабан за Параскою! — каже єго товариш. — Злюбив єї.

— Чому-ж ти за него не пішла? — звернув ся відтак хутко до мене, а на Юрія кривить лицем.

— Банно вам? — кажу.

— Ящірко!...

— Не мала волі до него!

І йшли ми.

Я йшла за ними, як сліпий за видющим. Ідемо... они оба наперед, а я ззаду за ними.

*) місто.

Слухаю, а они кажуть по волоски, аби я не розуміла, а я розуміла все — привчила ся з чабаном, лиш не вміла говорити, — кажуть: „Ведім єї верхами та вузинами, а не дорогою, щоби не втікла назад...“ А я підняла добре голову — тай стрілила округ себе очима. „Гай, гай! — погадала — я не сліпа, а ноги мої не пара вашим. Не схочу лишити ся — найду собі спрятток!“ — І запам'ятала собі добре, куди мене вели...

В вечер прийшли ми до дудяни і до одної хати. Тут розпрощав ся з нами товариш і пішов далі. Юрій отвирає хату.

— Тек ми не йдемо до пана Куби? — питаю.

— Чого до него? Ти гадаєш — каже він — я привів тебе для пана Куби? Я знаю, що він того хотів, але я не хочу. Найде собі другу наймичку, не жури ся!

— А мені що за него журити ся? — відповідаю — тай лиш згадала люльку... був би дав! Відтак каже: „Тепер ми вже дома. Газдуй здорова! Вари їсти!“ І дав яєць і масла і молока.

— Не діждеш ти сего, аби я тобі їсти варила! — гадаю собі, а відтак встала, розгорнула ся тай зварила.

При вечері нас лиш двоє. Далі ні живої душі, ні пса, ні kota, ні курки. — Їда мені

в рот не йде — встидно мені так, що... ей Боже!

Їла, а на него так як би й не дивила ся. При вечері каже він мені, що Бог вігадав пару!

Я мовчу. Най буде і так; що мені до того?

Відтак полягали спати.

Він казав, що трудний, а я — ну, що правда, тяжка тай довга була се ніч для мене! Снила ся Гаврісаниха, що сварила заєдно: „на яке ти ідеш“? А відтак чабан снів ся, що стояв самий на горі під лісом між вівцями білими і чорними і плакав в трембіту... а потому, що намагав ся отворити кулав тай дивив до землі...

Рано мов не та встала.

Рано прийшов єго брат і родина і кумнати — ціда кумпанія.

Єго брат побачив мене і сказав лиш отсе слово: „Добре ти зробив, Юрій, що привів отсю дівчину!“ — Всі прочі обступили мене і намавляли іти за него. Одна газдиня, що таки добре знала ся з ним, не мовлячи до вас, прибрана в намиста і срібні дукачі на шиї, в білісенький рушник, з кучерями на чолі, говорила раз по раз: „Иди за Юрія, будем жити як сестри“.

Я лиш сказала: „Без церкви не буду з ним жити;“ лиш то — а він зже за шапку, тай до панотця пішов. Він пішов, а я ходжу по хаті тай по подвірку — і гадаю: „Утікати варе — чи йти за него? Гаврісан прийме, бо я в него права рука до товару, але там чабан... скаже погане слово — соромно буде, встидно... Вже таки лишу ся. Тай чому і не лишити ся? Не з своєї голови прийшла я тут: се подійка судільниць... Тай оно таки і не зле тут. Хата, гроші є, корова є, а села дівочого нема“!

Так розгадувала я собі; тай пішла.

На весіла прилагодила все файно; мяса, цілого барана, голубців, ведро горівки, все, що треба, а сама пішла до сльобу. Ішла я до сльобу як по коліна в землі — чому? — не знаю.

Приходимо з сльобу, а горшки порожні!

Кумпанія все зіла! тота, що дома лишила ся, — зіла, а може і покрала; Бог сьвятий її знає. А я закотила рукави і справила другий обід, і аж тогди будо все добре.

І прожила я з Юрієм сімнайцять років. Добрий був чоловік; не бив мене ніколи. Лиш остатні три роки було мені тяжко. Пив, а роботу ненавидів. Як спорню роботу, то спорнена, а як ні, — то ні. Відтак помер.

Отсю хатчину, що єї тепер маю, ми обоє за працювали. Тай добре, що є.

Замовкла і витрясла попіл з люльки.

— Тепер ви так самі, Параско, — заговорила пані по довшій мовчанці.

— Та сама. І здвигнула байдужно плечима.

— І не скучно вам, от так завсїгди самій сидїти?

— Не скучно. Роблю роботу, в хатї, по надвірку — курю — і не скучно мені ніколи. — Ей, де скучно! — додала так, як би собі глузувала з чогось.

— А в зимі?

— Тай в зимі так. Ходжу по дрова, пряду, деру піре. Маю карти — ворожу... все в недїлю по обідї ворожу; а нераз і в вечер, як є час.

— Хто вас навчив ворожити?

— Сама. Сиджу сама — тай гадаю про одно і друге; дещо каже мені сон, дещо вгадую сама з себе — і добре мені з тим. Коби не дрова, не знала би я, що біда; лиш за них мені тяжко. Гірко носити!

Она мала звихнену ногу і ходячи куляла.

— З чого у вас нога слаба, Параско!... — спитала пані, розцікавлена оповіданєм гуцулки.

Она зморщила на одну хвилю чоло .

— Та се той проклятий винен, — сказала, не підносячи понурого погляду.

— Хто ?

— Таже Малинин син і моя сестра...

— Та якже так, Параско ?

— Та так.

— То розкажіть ;

— Нема що слухати...

А відтак оповіла.

З її слів, сим разом скупно складаних, виходило, що жила з тим „Малининим сином“, і любила его, хоть слово „любов“ не переходило її уста. Єї сестра Текля хотіла молодого гарного волоха до себе притягнути і споганювала єї ріжними видумками. Старала ся приподобати ся ему, затыгаючи его раз в раз до коршми, купувала горівки, давала гроший, забрала крадьком его біле прати, а навіть деколи і до дому ночувати не пукала...

Дійшло до того, що змовили ся одного разу збавити єї житя, щоб засісти опісля в єї хаті та розгаздувати ся ! Він був бідний зарібник, а она також не мала хати. Наймала якусь дрантиву хатчину, заробляла, а що заробила, легко пропускала. Він, старої Малини син, котра — що правда — добра була жінка і дарувала їй карти, з котрих воро-

жить і до сьогодні — змовив ся отже одного разу з Теклею, вислати її, Параску, на другий сьвіт. Післав її до „moara dracului“ *) коло пасовиска Шандру, щоб довідала ся, в котрих днях мелять там дурно, щоб відтак або він або она занесли там кукурудзу змолоти. Там мав дуже добрий млин бути, що молот в деяких днях для бідних дурно. Дорога туди мала бути лиха і тому молот мельник вже і дурно, щоб люди в єго млин приходили. Від міста лежав щось чотири милі далеко, або може і дальше...

І пішла она.

Ішла, як казав. Наперед дорогою, що тягла ся між красними левадами, пасовисками, веселими, зеленими як рай; відтак уже легшою і вузшою дорогою між горами. Ішла довго, — нігде ані хатини, нігде людського знаку — пустинею, а відтак.., ну відтак і зайшла куди післав!

З гір, між котрими ішла сама-самісінька не здибавши ні одної душі людської, вийшла нараз в ліс. І не був се ліс, як той, що покриває Магуру або Рунга, веселий, доступний — але такий як би єго засіяла сама рука Бога сьвятого — коли творила сьвіт. Старий, густий, як сито, а темний... ей Боже! Єго

*) Чортівський млин.

шум заливає воздух і голосний такий, що таки падай і моли ся, щоби що нечисте не вхопило. І нема ні дороги ні стежки, що вела би крізь той ліс, лише потік. Тим потоком мала она зайти аж до млина.

Іде тою водою.

В воді каміне велике, гостре, годі йти; вода рвуча, ровпінена, а зимна! — переморожує до кости, ломить ноги! А вилізе з неї, поступить краєм ліса кілка кроків, щоби загріти ся в ноги, бо сонце тут ніколи не доходить, то так і спішить назад у воду. Край ліса, де земля якась перемочена, виростає таке, що переросло і розум людський; а високе, а буйне, а сильне... а она боса!... ну!

Лежить дерево грубе — як пів хати — звалене Бог знає ким — хоч єго переступити, а оно під ногами тріс! і она паде в него по пояс... спорохнявіле! Старе, пережило своє, упало до землі, де розсипує ся нетикане; нетикане і соняшним промінєм...

Гей, гей, гей, що за дорога!! — але так ішла она, та най не каже як довго. Виходить з того ліса як з зимної ночі — і входить між дві висщезні камяні стіни, що мов ждуть на яку людську душу, аби єї таки зараз здушити. Так близько стоять себе. Она одна, а може і ще така одна, як она, могли би поруч себе йти — більше ніхто. Вже як

тут холодно... зима, тай годі! І як же-ж? В воді холод, над водою холод, сонце і звідси шезло... що за нещастє? Чи она зблудила? Не зайшла, як було треба? Що за нечисте провадить єї?

Він казав, що дорога погана, але що відтак уже добра, нехай лиш иде, не затримує ся нігде... а вже в млині собі спочине тай переночує!

Коли йти, то йти. Лиха дорога не велике діло, лихої дороги їй і не страшно, лише тут страшно... але що вже робити? Вже най наступить кінець. Она вже хоче іти до кінця, вже не має супокою, аби побачила раз той млин. І чудно їй і скучно... ні не здибує нічого... навіть сліду людського... де, де вже сліду людського! Курила би, щоб на душі стало лекше, бо і на душу укладає ся що раз більше якась погань, але і люльки не має. Падала з кілька разів, а люлька десь випала з запаски.

Гей, иде она, сарака, иде! Може прецінь сонце засьвітить раз, повіє звідкись якимсь теплом, она так перемерзла! Серед літа, серед днини перемерзла до кости — вірить се хто, чи ні?

Яка мара збудувала тут млин? Який хосен з него і хто буде йти такою дорогою? Тут ні саньми, ні возом, ні волами, ні кіньми,

Тут кінець світа, а рай хиба диким птахам та медведям... ігі!

Скінчила ся скалиста стіна.

Вийшла з них мов з брами. Вийшла, стала — тай остовпіла. Що перед нею? перед нею знов ліс. Той самий ліс, що єго минула, темний, широкий — розрослий на віки, а тихий! Ні, він заклятий, бо що се за шум літав у воздуху? Она-ж ніколи не чула такого сильного шуму, скільки і перейшла лісів, як тут. Давить, наливає ся в уха, гуде, а проте — тихо — ей Боже! Тишина душу витягає в себе... А з ліса вже десь недалеко... перед нею вганяють ся в гору... дві височенні скали... Рарев!*)

.

Стоїть і дивить ся.

Видить: верхи, скали позолочені, саме тепер заходить сонце, над лісом уже ніч звисає — більше нічо; хиба знов ліс... Єї душу щось затьмило і розяснило, мов прошибла єї лиха блискавиця, а в серце пірнуло ножем... се чортівський млин, се єго шум заливає воздух, як меле!...

Зойкнула.

Здурив єї. Вислав сюди, щоби заблудила, голову зломила, щоб єї дикий звір пір-

*) Pietrele doamnei коло Кімполунга.

вав, або щоб її сам нечистий вхопив... мой, мой, мой!

В ній розгуляла ся злість і розперла душу, і она майже не памятала себе. Де він, щоб його убила? розтріскала до онтої скали на порох, а птахи, що он плавають, вибрали очи! отсими своїми руками вбила, задавила би, як гадюку... І як стояла коло старої обемистої смереки, так і вдарила своєю головою до неї. Най она згине, най зараз згине, коли вже на таке зійшло!... — Відтак обглянула ся. І не знала, чи їй в очах сьвіт потемнів, чи се вже ніч спадала.

Ніч спадала...

...Ей Боже!

І прокляла она его тут. І в добру годину прокляла она его: сам Бог чи нечисті вложили їй той проклін в губи, бо він достиг его. Притиснула руки до голови, аби не здуріла, або може вже здуріла! І знає і не знає, що з нею діє ся. Що тепер робити? Ночувати тут, чи йти далі? Она вже знає, що млина нема тут жадного і що те все, що бачить і чує, є той „чортівський млин“!

А ночувати а йти — все одно. Смерть тут і там. Як ночувати в тім пеклі, де чорти в днину мелять? Волосе стає їй нараз дубом... настане північ і она без сьвічки умре! ох, як їй тяжко! У грудях мов кров накипі-

ла; накипіла небога з злости, жалю і страху. Округ неї темінь і спадає щось як хмара; страшно так... з ліса лише сама чернь . . . смерть!

Але як уже має бути, то най буде! Вже ліпше назад вертати. Як має перед собою ще дни і години, перебуде все. Доси мала она завсїгди щастє. Може не покине єї і тепер! Єї ноги зболїли; сама майже тремтить з холоду і огріває єї хиба жадоба вбити єго, — а тепер знов у воду! Коби хоть місяць засьвітив, але чи побачить она єго між тими камяними стїнами, між котрі назад увійде?...

Як перейшла стїни, місяць уже сьвітив. Она-ж зпоміж стїн знову в ліс. Було лячно в день іти, а в ночі — най не каже!

І знов іде водою: іде на слїпо. Місця, котрі обминала за дня, — тепер для неї однакові. Знає лиш, що йдучи водою не зблудить і що їй лекше на души, коли чує єї булькіт. Часом прокраде ся місячне сьвітло крізь гиле — а оно таке густе, як сїтка — померехкотить не водї — і тільки і блиску. Тогди побачить, що лізе саме на гострий камінь, котрий жде, мов туман, щоби вдарила ся в него, але що їй вже ноги! не чує їх вже. Обтовкла їх так, що як би в днину, то може би і побачила, як єї кров закрасила воду.

Відтак знов падала по пояс в спорохнявілі дерева. Роздерла собі руку, є ще от тут знак, а як видобувала ся з одного, то по єї руці проховзнуло ся блискавкою щось вогке, холодне, що й тепер нею стрясає.

Лиш одного она собі не пригадує — чи шумів ліс? І чи так само, як за скалистою брамою? Відай, що ні. І она собі вираховала, що як вийде з сего страшного ліса, настане північ. Тогди або загине, або буде жити. Не обглядала ся: їй здавало ся, що несе щось страшно тяжке на плечах і що єї туй-туй щось до сьміху заскобоче, А може й не-сла що — чи она знає?

Де дерева рідшали і саме близько над водою, тиснуло ся щось з ліса; прозорі білі страхопуди. Виростали з землі і розлазили ся в гилю. Они тиснули ся на єї груди, щоб єї задавити, але як она то лиш зміркувала, валила в то кулаками і їй ставало лекше...

Коли виходила з ліса — не дай Боже нікому дожити такого — і обглянула ся у перше в єго глибінь, заскоботало єї щось так міцно, що она зареготала ся в голос, ні! що аж рикнула. І дав Бог сьвятий, що той ре-гіт згубив ся вперед в лісі, а відтак добив ся чутній знов до неї і привів єї до розуму. Їй хотіло щось розум відобрати — тото, що сиділо їй на плечах і скоботало і що она

через чілий ліс несла... вірить їй отсє хто, чи ні?

Ну, але відтак, як стала она бічи! Бігла, бігла, цілу дорогу бігла, що тягла ся вже межи горами, аж доки не прибігла на пасовиска і левади. Тут стояли десь-не-десь колиби, коло котрих товар, збитий в громаду, ночував, і аж тут їй полекшало.

Тут сьвітив місяць ясно, як у днину, і она увиділа сьвіт. Увиділа гори, як їх бачила з полудня, небо, що було засіяне сьвятими зорями, а раз забрехала навіть і якась собака, що ночувала коло товару і сей брехіт успокоїв її, як людський голос...

Всюди тихо... страшний шум пропав — видко, тут Божа сила панувала...

.

Але вже від тепер она не могла бічи. З її ніг щезла десь сила, мов лишила ся десь — і она ледви могла волікти ся. Заночувати не хотіла нігде. Як-же їй відтак зранку вертати дорогою і попри хати знакомих газдинь? Що розказувати за обкровавлені ноги, за пошматовану, замочену одежу і що она мов дівча без хустки вертає? А її гарна червона хустка — гей гей, де она! може добре в чортівських руках!

І волікла ся она, поволи, поволи мов сліпа, або збита, або сама стариня, і доволікла ся до своєї хати.

Пришкутульгавши до воріт, заздріла у вікні сьвітло. Він був дома. Приступила до вікон, заглянула, видить: на її постелі розканула ся Текля, її сестра; розпатлана, погана — спить; а він сидить коло неї і щось зашиває... Нею аж стрясло щось... ноги почали телепати ся... а з самого серця її підійшло щось аж до голови — щось страшне. Їй захотіло ся підпалити хату, або заподіяти щось, щоби і єго і її стратило — але відтак відійшло, як би чиєюсь рукою зняло. Не чула більше ні жалю, ні болю. Їй було все байдуже. Була лише зморена, обезсилена; чула біль в цілім тілі, а ноги... в них тьохало, як клевцем...

В голові шуміло... поганий той шум лісний закрав ся їй в голову і якесь дзвонене пробивало ся крізь него.

І поволікла ся до шопи, що притикала до хати, заслонена густою вишнею; кинула сердак, киптарик з себе, повалила ся на то, перехрестила ся і уснула... Коли пробудила ся зранку і встала, було в хаті порожно. Ні єї, ні єго не було. І спала она ще цілу днину і цілу ніч, а коли на другий ранок встала,

була здоров і погідна, як тогди, коли вибирала ся в дорогу на смерть.

— А як він прийшов, Параско? — питала пані.

— Як він прийшов, — розказувала — то она саме тогди давала курем їсти. Кинув на неї очима і сплюнув.

— А що — каже, — була в moara dracului? коли будуть молоти?

— Змололи би тебе гріхи твої! — каже она єму і більше нічо. І не говорила она до него через пять день; не казала єму забирати ся і не казала лишати ся. Їсти не варила, сьвітла — коли приходив у вечір — не сьвітила, а коли в неділю казав, що не має чистого шматя, она лише казала: „Мене нема!“

— А Текля?

А Текля як прийшла, то єї дігнуло як сто язиків гадячих. Она зірвала ся тай за барду.

— Підеш з моєї хат, суко? — закричала.

— Ігі на тебе! ти здуріла? — каже она тай витріщила свої пульки на ню.

— Підеш! підеш! — кричить она все своє. — Зараз буде смерть твоя і моя! — І вже їй щось руку здіймає всадити їй барду в голову. — Але дав Бог, що она пішла, і гріх відвернув ся від неї. Кинула она барду під піч на дрова тай утерла піт з чола... ей Боже!

П'ятого дня іде вона в місто.

Він здогонює її.

— Дай два банки! — каже їй.

— Не дам.

— Але! — каже, тай ще сьміє ся з неї.

Она нічо.

— Не даш, мой?

— Не дам.

Він сплюнув і засунув капелюх назад.

— Не даш?

— Не дам!

Тогди він їй в лице — трас! на маєш!
Сьвіт закрутив ся з нею, потемнів, потемнів —
іскри поперед очи перелетіли — упала!

Тогди пірвав він її за ногу, закинув на
плечі, як бесаги, і поніс до дому. Тут гепнув
нею на приспу — гинь!

Як пробудила ся она і хотіла встати,
видить; встати не може. Нога спухла, болить —
хто не знає того болю, нехай не зазнає. —
І прокляла она его другий раз. І в добру
годину прокляла его; сам Бог, чи нечистий
всадили їй той проклін в губи, бо він достиг
его...

За тижень вернув.

Звідки? Не знає. Не питає. Вже она для
него серця не має і жде лише, щоби проклін
достиг его.

— Добрий вечер...

— Добрий вечер.

І більше нічо. Ходить по хаті — ні, вже шкутульгає з палицею, шукає собі подійки, а до него як би води в рот набрала.

— Параско, не маєш що їсти? — питає він, а самий кидає ся зморений на постіль.

— Їж, щось наварив собі! — каже она єму.

І лежить він, лежить... а відтак як зачне плакати! гудів, як пострілений вовк. А она нічо: плач — гадає собі — доки не загасиш пекла під собою: вже я для тебе серця не маю!

Цілу ніч переплакав він. І на другу днину плакав. Ходив, збирав своє шматє, наколов їй дров — а все плаче. Скінчила ся днина. В вечер каже:

— Параско, я йду до Дорної-Ватри на роботу до трачки; бувай здорова!

— Ідїть здорові она єму. — Най вам Бог помагає!

І пішов.

Як пішов, так не вернув і до сьогоднішної днини.

— Що-ж з ним стало ся, Параско?

— Та що! — відповіла — не пішов до Дорної! Обікрав тут одного жида, таки того, де заходили з Теклею пити, тай утік до

Молдави. Утікаючи зломив руку і протратив всі гроші. — Так тобі Бог дав, сказала я, коли се почула, — дав Бог за мене. Ти мені ногу зломив, а Бог тобі руку! — Стара Малина, єго мама, плакала тай казала, що він каліка на віки і ходить по жебрах! Ну, але так хотів.

— Ой, Параско, ви й не знали, кого мали в себе! — каже пані. — Ще був би вас коли вбив!

Она похитала головою тай усміхнулася ся.

— Та що був би з мене взяв? Я бідна, а моє тіло не був би обміняв за гроші. За-ким би мене був вбив, я була би єго удушила. Не бою ся! — сказала.

— Не боїте ся! а все-таки — от, і здурив вас і ногу вам збавив.

— Ну — каже она, здвигаючи плечима, — се може і судільниці так усудили. З-за мене покарав єго Бог. Через одно і друге.

— А з Теклею як? Не помирили ся?

Она сплюнула і почала знов люльку набивати.

— Та що мала я з нею робити? Присунула ся знов до мене, заговорила, а я і приймила знов у хату. Сестра, хоть як, чи лиха чи добра, а все сестра. Жию з нею про людське око, аби не говорили, але серця для неї

більше не маю. За тиждень в тоту саму днину, що я її мала вбити, взяла она темну дитину — три роки дівчинка — до себе за свою. Видко, гризло її сумління за мене або може дав їй Бог сон, взяти сироту до себе. Тай добре зробила она, що послухала Божої волі, може прийде їй за те яка парть на тамтім сьвіті. — А оно сліпеньке таке, сьміє ся до неї; бідне таке, що... ей Боже! все ніби пряде з нею враз...

— А відтак ви вже від тої пори самі жиєте, Параско?

— Та ніби сама, — сказала. Одного разу приняла я була ще одного майстра до себе, також Волоха. Ні молодий, ні старий — вдовець; приняла єго в хату, гадаю: буде добрий, буде і єму добре; а заграє лихом, найдуть ся двері з хаті!

— Як ви можете ні з сего ні з того приймати до себе чужого чоловіка в хату? спитала пані з переляком. — І не страшно вам? Сама одніська жінка, як ви, й не мощна вже так...

Єї очи запалали і веселий усьміх пробіг єї лицем.

— Гей, гей, саміська жінка! або я в парі прийшла на сьвіт, щоб сама бояла ся? відповіла. — Хто був зо мною, як ішла я за Юрія? Знала я єго? Прийшов, а я пішла.

Тай тогди таки ще і не знала, чи злюблю в него... пішла! Мала щастя. Мені ніколи не страшно. Так мені Бог дає, що не бою ся, все гадаю: що має бути, буде.

— Ну, і що-ж з майстром?

— Нічо. Один час добре. Рано йде на роботу приходить в вечер. В вечер налагодить мені дров... помагає коло роботи і в хаті і по на двірку. Ну, добре, гадаю, буду мати на кого хату лишити, як умру! Але оно завернуло ся на иньше. Почав приходити п'яний. І раз, і другий, і третій. Виджу, зле! В ночі не спить, а гуторить аж ляк збирає. Встає, кричить, баламутить, знов лягає, знов встає... ей Боже! він на постелі, а я в куті на лавці коло дверей, скулю ся... не сплю цілими ночами. А Бог все такий сон дає:

— Ще заріже тебе!

— Що робити? — гадаю. Відшукала мене біда тай розжила ся, бодай сконала! Журю ся, не сплю, а він своє. І не досить єму того, ні; він — ну... починає мені голову вітряками бити. Тогди я розлютила ся, що і не бачив мене таку, показала єму, з якого я роду тай віфурнула з хати! Щось з тиждень приходив ще в вечер, добував ся до хати, ковтав до дверей, але я не відчиняла. Розковтало би тобі голову! гадаю собі, тай і не рушаю ся зпід печі. Що мені за причи-

на тримати тебе в хаті, як ти мені не до вподоби? Нема людей на сьвітї? Звікую і сама, а не хочу... не журю ся, що не найду; найду!

Забрав ся.

І здибує він мене не раз то тут, то там, трактує тютюном і все мені говорить:

— Лелічко, — каже — дуже мене за вами серце болить!

А я відказую: — Вас, бадіко, на мною серце болить, а мене за вами серце не болить! — Тай так. Тепер я знов сама. Жию, як приходить, часом добре, часом зле; як що час наднесе — вибраного нема. І як вже є, а щастя таки в мене є. На тютюн в мене все є; хотьби грейцар, хотьби два, а є!

— Ет щастє! — закинула панї з нетаємним глумом в голосї.

Она глянула на паню своїми мудрими живими очами.

— Як кому яке попаде ся! — сказала. — Сумувати, не сумую, бо не дав Бог за чим сумувати тай і не вдала-б то. Що згадаю, зроблю. Їсти маю що... весело менї... а може буде ще лїпше! Вже один мошняг*) казав мені, що при мені дуже велике щастє. Ще як Юрій жив.

Одної днини збирали ми вишні. В су-

*) По волоски „дїд“, або „дуже старий чоловік“.

боту. Я на дереві — Юрій на землі; збирає, що впаде. Надходить мошняг — просить що небудь. „Винеси єму миску муки!“ каже мені Юрій. — Я махнула на долину, винесла.

— Ну, каже він — вже як ти така милосерна, що пожалувала мене, то занеси се вже і до моєї хати; она не далеко звідси. За те вчитаю тобі з мого письма, яка в тебе доля.

Я віднесла, а він витяг з скринчини грубу книжку, стару таку, тай вчитав. Вчитав все, як було і що мало ще бути. Що я не звідси, і за Юрія, і за слабість, з чого, і все, все...

— В тебе — каже таке щастє, що не покине тебе ніколи. В душу поклав тобі Бог твоє щастє, щоб не могло тебе ніколи покинути; і так стоїть тобі до смерти: щастє, веселість, радість. Смутку нема. Вікуй здорова!

— Тому я кажу, що в мене щастє є.

По легкій задумі сказала: „Трафить ся мені щось добре, аби було на кого хату лишити і аби було до лиця — прийму. Не трафить ся, лишу ся на божу волю.

— Беріть сестру до себе!

— Сестру?... ей Боже! вже тогди я би без свічки вмерла. Ні, до неї мене не тягне. Буду сама. Сонце до моєї хати впаде!

І доси она ще сама.

Газдує, вештає ся по своїй хаті і своїм городі і гуртом тягнуть ся за нею єї собачка, кури, кіт і дві білі плекані безроги, котрі назвала іменами Іван і Параска.

Часом ходить на роботу до деяких газдів до сїна. Ся робота наймильша їй над все. В неділю прибирає ся кокетливо і йде до церкви, а по обіді — або відвідає єї хто, а як ні, розпирає ся вигідно на приспі — коло себе своє звичайне товариство — і пакає люльку...

— Гай в місто! — кличуть деякі знакомі газдині, минаючи єї хату.

Она здвигає плечима і сьміє ся.

— Загубила мошонку, нема за що купувати горівки!

— Гай, лиш так подивити ся!

— Бою ся, щоби мене хто не врік! — Ідїть здорові самі... в мене є діти — тай погласкає то, що саме найблизше коло неї, кота, або пса, або котре з курят...

А они уражені, ідить далі.

„Яка джінгаш!“ Але проте любять єї. Она добра сусїдка; знає ся на ріжних зілях і на руку добра. Дасть що, є з сего парть — це можна гнівати ся на ню,

Одного дня зранку видрапала ся она лісом на самий верх Магури, збираючи малини. Коли мала вже повну коповку, звернула ся в сторону полудневу, де було лекше сходити, бо ліс переривав ся великими левадами і гора була менше стрімка.

Сіла тут спочивати.

Була задоволена. За малини дістане найменше шість шісток — зможе собі що справити. Що? — ще не знає напевно. Добре, що буде за що...

Обтерла піт з чола — хустка, що звисала їй на плечі, була тяжка і парила єї — а відтак виняла люльку, набила тютюном і запалила.

Округ неї зелень. Видко далеко, широко, саме верхівя иньших гір — бо Магура висока гора — а небо таке чисте, синє, сияє сьвітлом, що мимоволі повіки на очи спадають. Високо понад всі прочі шпилі, здає ся, випинає ся Рарев. Єго обдає темно-зелений ліс, сповитий в прозору мраку, а з того ліса — близько Рарева виринають дві однакові стіни камяні, стоячи рівно одна проти другої мов шпалір, що веде до пишної скали...

Там „moara dracului“!

І дивить ся она на то, дивить ся довго — аж пізнала! Сплюнула. Саже она там була! загубила ще тогди хустку, прекрасну,

червону, як волічка, і новіську — люльку! Гей, яку люльку! лиш пан Куба купував такі люльки...

А відтак розсміяло ся в ній серце молодим сьміхом. Якого страху набрала ся она тогди в поганім тім млині, мало розуму не стратила; ну, але мале щастє і все вийшло на добре — а от як би так другому ...ей Боже!

Роздумувала, пригадувала, а коли викурила, згадала поворот до дому.

Завтра неділя... хоче іти на Рунг, збирати гриби. На нїм виростають прекрасні гриби; засушить собі на зиму з кілька вінків — добре буде; але і дома є робота, і треба і за нині спорнити і за завтра. Тай і з циганами мусить видіги ся. Старий циган жебрав визичити єму дві шістки, обіцяв принести за те раз дров з ліса, бодай не збрехав! бо бреше з кожним словом... а она казала, що дасть, як буде вертати... тай треба би вже вертати... будуть визирати, бо знають, котрою дорогою пішла і верне... они тут дома мов ті чорні ворони...

Однак она ще втомлена — і їй не хоче ся рушати з місця. Не зробить роботи нині — то не піде завтра, але єї година не вибила ще! А як би не було сего року грибів? А як би завтра вже такі зранку упав дощ?...

Так видумує і дурить себе, усміхаючись очима, щоб лиш посидіти тут довше!... Добре сидить ся тут.

Відтак побачила далеко перед собою на одній леваді колибу і товар. Чи в колибі є хто? Чи порожна? Єї зібрала охота, жива молодеча цікавість дізнати ся, що то, почути тут на самоті людський голос, і крикнула з цілої сили дзвінким ясным голосом: „гей-гей!“

З колиби вийшов якийсь чоловік і обглянув ся, чи побачив єї?

Не знала. За те добило ся до неї довге сумовите „гей-гей!“... пригадуюче їй щось з давних літ; з давних, як ще була у Гаврісана...

Невиразне почуте пережитого якогось щастя обгорнуло єї, переміняючи ся само з себе в думку: „д о б р и й б у в Гаврісан“!

Відтак, не надумуючи ся вже більше, кинула ся в траву. Таки проспить ся; встала так досьвіта, а тепер іде до полудня. Перележить полудне тут; що їй за причина квапити ся до дому? Зробить що, або не зробить, все лиш для себе, а не для другого! Цигани прийдуть і збудять, як забавить ся. Циган двох шісток не лишить. Проклятий! але она їх любить. Коли і не зачіпить їх словом, — они завсїгди веселі! а вигаді в них... ну, циганьські! розкинула ся край ліса на по-

ловині в тіни. Коновку з малинами поставила недалеко себе і, підсунувши кулак під голову, прижмурила очі...

Над нею, коло неї увихає ся у воздуху і над цвітами, що бувають з трави, безліч дрібосеньких комашок — гомонять в тихій гармонії. Недалеко її ніг вертять ся і спішать ся рудаві мурахи, а там далі, може три кроки від її голови, вигріває ся на великім мов її хата камені, що єго гора висадила з себе, на-пів звинева гадина, красує ся непорушно проти сонця, прижмуривши дрібні оченята...

І розпаношила ся полуднева тишина.

В ній тонуть всі звуки мов у невидимім мори; розходить ся далеко тут шум старого ліса, де в ній лучать ся Магура з Рунгом. Тишина впиває жадібно кожний сьвіжий надплив єго і оживляє ся ним...

Добре лежить ся тут! Бог знає, чому так добре! Перед її зачиненими очима міняють ся різні барви. Жовтаві, червоні — чудні такі! — пересувають ся уривані, неясні думки; відтак стає одна думка виразно: „Хиба возьму єго!“ Она навязує ся до того, що занимало її послідними часами дуже живо. До майстра, що єго викинула з хати. Прилазить раз в раз до старої Малини і товче їй в голову, щоб намовляла її, Параску, прийняти єго знов у хату! Не може без неї жити —

каже. Виробила єму що, чи що таке! все єго тягне до неї. Вже аби як, то не буде пити; лиш най єго прийме!

І стара Малина оповіла їй те все і намовляла прийняти єго назад.

Але она про те і чути не хоче. Що їй без него за біда? Хиба що за дрова тяжко... А він все лізе! Окогди приходить она з міста... ходила по зерно для курий... дивить ся... перед хатою купа нарубаних дров! А она зараз знала, що то він нарубав! За кілька день вертає з роботи, дивить ся — на приспі єго кожух і пара чобіт... що їй робити? Не викине, бо ще хтось вкраде!... Добре би було, як би не пив, бо що правда, добрий чоловік! руки не поклав на ню ніколи; тай і до роботи вдатний. Річи має файні і два кожухи, два сердаки...

„Бери єго: може устаткує ся!“ говорить їй раз враз сон, „все буде лекше; пліт самий не стоїть, треба єго підперти. А одним колом єго не підопреш!“

Се вертить ся їй в голові. Она таки прийме єго, попробує ще раз з ним жити. Вже як він так хоче, хто знає, може добре буде. Нераз думає чоловік, що оно зле, а оно таки добре; а, що правда, не она просить ся до него, а він до неї. А заведе знов нелад в хатї, она дасть собі раду. В неї кулаки ще

здорові, ще звалять п'яного до землі. Але як вже раз звалить... ну! — попам'ятає він той день! Она добра, поки добра, але як лиха... мой, мой, мой!
. ,

Широкий промінь сонця засунувся незаметно до неї і заграв на її лице; вона вже в півсонку. Їй причуває ся якийсь предивне, майже близьке дзвонення, як калатання дзвінків при шії старих овець і кіз, і свист і оклики пастухів, що тримають їх в купі.

Нараз вона в Гаврісана.

Іде з Юрієм і його товаришем і минають гору, де пасуться стада пана Куби і Гаврісана. Там чабаниско. Стоїть в леваді під лісом, з патлатим чорним волосем своїм, сам один між білими і чорними вівцями, що дрібніють з трави, і плаче в трембіту!

Гей, як тяжко плаче він! голос трембіти розходить ся тужно між горами, смутний, такий... довгий, ... ей Боже!

А їй в серцю так, як би йшла на смерть, так тяжко їй чомусь! Відтак утихла трембіта; згубивсь десь її голос... і на де округ неї на все чорна темінь. Їй стало лячно і она хапає Юрієвого товариша за плечі... „Бадіко, ратуйте!“

А він каже: „Тепер відступило твоє щастє від тебе; тепер ти вже без него будеш про живати на сьвітї!“

Она з остраху зойкнула тай прокинула ся...

Нї! темінї нема! довкола ясна днина і блеск полудневого сонця.

Сїла тай протирає очи, а zarazом слушає.. Нї, трембіти не чути нї звідки... округ неї тихо і лише лїс шумить.

. ,

Погапий сон; але і брехливий! Єї щастє не може нїколи єї покинути. Мошняг казав: „В тебе — каже — таке щастє, що не покине тебе нїколи. В душу поклав тобі Бог твоє щастє, щоб не могло тебе нїколи покинути!“

Старий такий, як він, не буде брехати!

.

Чернівці, в грудни 1896-го року.



Видавнича книгарня
Якова Оренштайна в Коломиї
дістала на головний склад і поручає:

русько-німецький

Словар

проф. Омеляна Поповича,
ціна в полотно оправленого примірника
5 кор., з пересилкою 5 кор. 40 сотиків.



Весняні вечери,

новелі Леся Гринюка,
ціна брошурованого прим. 1 кор. 20 сот.

ГАЛИЦЬКА НАКЛАДНЯ
Якова Оренштайна в Коломиї.

Видала також



Народний Декляматор.

Одинока книжка того рода в руській мові.
Має 320 сторін, а містить прегарні деклямації пригожі до всякої okazji.

На початку є передмова з під пера одного доброго письменника, в котрій є поученє, як устроювати декляматорські вечерки.

Поезії, які є в сій книжці — се вибір найкращих поезий найліпших руських письменників.

Оправлений в полотно коштує 1 К 20 с.,
з поштовою пересилкою 1 К 40 с.

 Хто купує 10 книжок, той платить
всього лиш 12 корон, а пошту оплачує
накладня. 

Загальна Бібліотека.

Кожде поодинокє число коштує 30 сот. Кождий томик елеганцко брошурований можна набути окремо.

До тепер появили ся отсі томики :

- 1—6. Б. Лепкий : Начерк історії української літератури (до нападів Татар).
7. Ів. Левицький-Нечуй : Запорожці.
8. Ля-Фонтен : Байки (з 4 образками).
- 9—11. Карпенко-Карий : Суєта (зі вступом і поясненнями Б. Лепкого).
- 12—14. Літературні характеристики укр. письменників :
I. Іван Франко (Поезії) нап. А. Крушельницький.
- 15—16. С. Руданський : Сьпівомовки (зі вступом Лепкого.)
17. М. Вовчок. Девять братів і десята сестра Галя.
- 18—20. Ахеліс. Начерк социольогії.
21. Д. Н. Мамін-Сибіряк : Чутлива совість.
- 22—23. Фрідріх Ніцше : Так мовив Заратустра. Часть I.
- 24—25. Фрідріх Ніцше : Так мовив Заратустра. Часть II.
- 26—27. Юрій Кміт. В затінку й на сонци.
- 28—29. Збірник Народних пісень і дум.
- 30—33. Чайківський. Всесьв. Істория I. Старинна Істория.
34. Кіплінг : От собі казочки (з двома ілюстр.)
- 35—36. Кіплінг : От собі сторійки (з трома ілюстр.)
37. Берзон : Новоженці, комедія в двох діях.
- 38—39. Ніцше : Так мовив Заратустра Ч. III.
40. Байки Езопа (з чотирма ілюстрациями).
- 41—43. В. Барвінський : Скошений цьвіт, повість із вступом Б. Лепкого.
- 44—47. Др. І. Раковський : Психольогія.
48. Андреев Л. Три оповіданя.

- 49—50. Карпенко-Карий : Хазяїн. Комедія.
 51. Вовчок : Сестра, Козачка, Чумак (опові-
 52. Б. Бернзон : Понад сили. (Драма).
 53—56. Чайківський: Всесвітня історія II. (сере-
 57—59. Ніцше : Так мовив Заратустра ч. IV. (о-
 60. Марко Вовчок : Від себе не втечеш, (опові-
 61—62. Г. Ібзен : Будівничий Сольнес. Драма.
 63—64. Гоголь. Тарас Бульба, повість з ілюст-
 65. Руданський. Цар-соловей. Казка.
 66. Молієр : Лікар-Шуткар, жарт в 1 дії.
 67. Котляревський : Наталка Полтавка, ук-
 68—72. Чайківський : Всесвітня Історія III. Н
 Історія.
 73—74. Николишин : Розладде. (Драма).
 75. Вовчок : Кармелюк. Невільничка, (опові-
 76—77. Геновефа, опов. (з образк.)
 78. Пантелеймон Куцїш : Орися. — Дівоч
 — Січові гості (оповідання).
 79. Ольга Кобилянська : Некультурна (нов
 80. " " Мелянхолійний
 (новеля).
 81—84. Франце : На білих скалах, повість.



 Дальші томики р друку. 

Кождий томик можна набути такою
 ній картоновій оправі. Тодї коштує д
 о 20 до 40 сот.

Гроші треба висилати наперед.

LJ

K7525nek

583049

Koblyans'ka, Ol'ga

Некультурна.

[**Transliterated:** Nekul'turna.]

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET



